

Tři druhy imaginace. Nad knihami poezie Milana Ohniska, Jakuba Řeháka a Bohdana Chlíba

Martin Lukáš

ÚČL AV ČR v Praze, lukas@ucl.cas.cz

Abstrakt

Článek pojednává o třech básnických sbírkách: *V nebi* Milana Ohniska, *Distrikt borovic* Jakuba Řeháka a *Rapido* Bohdana Chlíba, které v dubnu 2026 vydalo nakladatelství Aula. Všichni tři autoři pracují s imaginací jako se základním prostředkem básnické tvorby. Objevovat povznášející síly imaginace, ať už jako básník nebo čtenář, je pro Milana Ohniska způsobem, jak vzdorovat melancholickému vědomí vlastní smrtelnosti. Jakub Řehák využívá imaginaci k soustředěnějšímu vyjádření kritického postoje vůči současné společnosti. A Bohdanu Chlíbaovi umožňuje vynalézavá analytická imaginace vytvořit pochmurnou vizi bezvýchodnosti lidského života.

Klíčová slova: Milan Ohnisko, Jakub Řehák, Bohdan Chlíba, česká poezie, existence, smrtelnost

Three Kinds of Imagination. Notes on the poetry collections by Milan Ohnisko, Jakub Řehák, and Bohdan Chlíbec

The article discusses three poetry collections, i.e., Milan Ohnisko's *V nebi*, Jakub Řehák's *Distrikt borovic*, and Bohdan Chlíbec's *Rapido*, all of which were published by the Czech independent publisher Aula in April 2026. Each of these authors rely on imagination as fundamental means of poetry. For Milan Ohnisko, to explore the elevating power of imagination both as a poet and a reader is to oppose the melancholic knowledge of one's own mortality. Jakub Řehák applies imagination to express his critical attitude towards present day society in a more concentrated way. And it is the resourceful analytic imagination what helps Bohdan Chlíbec create such a dreary vision of one's life hopelessness.

Keywords: Milan Ohnisko, Jakub Řehák, Bohdan Chlíbec, Czech poetry, existence, mortality

Letos v dubnu vyšly v nakladatelství Aula¹ tři nové sbírky tří českých básníků, jejichž poetiky, jakkoli jsou vzájemně odlišné, vykazují společný rys: úsilí pečlivě, až úzkostlivě formulovat, nakládat se slovy tak, aby byla přes veškerou obraznost, vychýlenost nebo paradoxnost výpovědi, tedy přes záměrné, stupňované napětí mezi pojmenováním a sdělením, zachována názornost svědčící o autorské kontrole nad jazykem i textem. Řečeno prostě: tito tři autoři vědí, co dělají, a vědí to možná až příliš dobře. Zároveň všichni tři prostřednictvím poezie artikulují určitý postoj ke své existenci, a tedy i smrtelnosti.

1 Povznášející imaginace

V pořadí jedenáctá sbírka **Milana Ohniska**² (*1965) s názvem *V nebi* přináší tu – alespoň navenek – nejméně intelektuální, lehkonohou, málem frivolní poezii z oněch tří v Aule

¹ Nakladatelství, které roku 1993 založil a dodnes vede Bohdan Chlíbec, vydává především původní českou i překladovou poezii, ale také prózu, eseje, vzpomínkové texty či korespondenci. Loni vznikla nová edice Aula-Thule, jejíž náplní jsou překlady děl české poezie do cizích jazyků. Doposud vyšly dva svazky, oba v překladu Patrika Valoucha do němčiny – Pavel Rajchman: *Waren* (2026; česky: *Zboží*, Praha: Triáda, 2020) a Ewald Murrer: *Zuckerpeitsche* (Cukrový bič, 2025; autorský výběr z dosavadní tvorby).

² Pomineme-li bibliofilii *Pět básní* (2021, Kolem) vydal autor sbírky *Obejmi démona!* (2001, Petrov), *Vepřo knedlo zlo aneb Uršulinovi dnové* (2003, Petrov), *Milancoolia* (2005, Petrov), *Love!* (2007, Druhé město), *Azurové inferno* (2009, Větrné mlýny), *Nechráněný styk* (2012, Petrov), *Mé erbovní zvíře je strom* (2015, Druhé město), *Světlo v ráně* (2016, Druhé město), *Starej pop* (2021, Druhé město) a *Zuta a svlečena* (2023, Druhé město). S Michalem Šandou a Ivanem Wernischem společně napsali sbírku básní *Býkárna* (2006, Druhé

vydaných knih. Stav blaženosti z titulu knihy odkazuje k estetickému vytržení, jaké skýtá možnost psát a číst báseň, tedy prodlévat ve světě povědomého neskutečna, kde je existence na okamžik vyvázána ze své smrtelnosti a představám i jejich nenadálým spojením nejsou kladeny žádné meze. V básni „Nic nepřichází“ autor opisuje potenciální neukončenost tohoto prodlévání nápadně neurčitým, ale z hlediska naznačeného poetického hédonismu výmluvným veršem: „Za chvíli se něco stane a pak ještě něco.“³ Dokud se může něco a potom zase něco stát, není ještě vytržení konec. Vůle odvrací pohled od propasti (nicoty), kterou, jak naznačuje báseň „Dobrý den“, nosí každý smrtelník v sobě, je ve sbírce opakovaně nepřímou znázorněna jako sebezáchovná, životodárná síla umožňující plně se otevřít opačnému pólu – povznášející moci imaginace.

Co se ve verších děje, je často předmětem hledání, objevů a úžasu, což předznamenává už motto sbírky: „Zdali byt' jen zdáli tušíš / o čem jde kol beznohého / stolu řeč?“⁴ Sled kuriózních situací, nevysvětlitelných událostí a směšnohrdinských činů tvoří volný, ale důmyslně komponovaný oblouk. Na počátku sbírky stojí uchvácení poezií, která obrací skutečnost naruby: „Moje matka byla démon / můj otec byl námořník / bába byla stará kurva / a já běhal kolem vody // *Nejsi normální!* křičeli lidé / bzikalo mi v mozku / běžel jsem čím dál rychleji / až jsem je všechny doběhl“.⁵ V závěru sbírky prostupuje verši nevyslovené poznání, že člověku stíženému melancholickým vědomím⁶ nezbyvá než nadlehčovat tíhu své existence humorem a představivostí. Parodické, groteskní výjevy, slovní hříčky nebo rozpustilé anekdoty⁷ se ve sbírce střídají s básněmi, jejichž účinek spočívá v paradoxu zpochybňujícím dosavadní perspektivu vnímání, v nevysvětlitelném rozporu nebo ve znepokojivém náznaku: „Hoří popelnice / stíny na dvoře / křičí do ticha“.⁸ V textech této druhé skupiny je autor více uhranutým melancholikiem než rozpustilým žertěrem žonglujícím okamžitými nápady či komicky perverzními obrazy.

Mezi zmíněnými skupinami básní existuje komplementární vztah. Zatímco *básně-anekdoty* prostředkují hotový úsudek o světě a zřetelnou pointou navozují iluzi dovršenosti dění, *básně-problémy* tvoří jejich protiváhu, neboť komplikují zdánlivou přehlednost světa, otevírají se faktické neuchopitelnosti a iritující unikavosti dění. Často není až do posledního verše zřejmé, o jaký ze dvou uvedených typů básně půjde. Báseň se vyvíjí určitým směrem, naše očekávání se formuje, ale závěr nepřináší předpokládaný

město). Ohnisko je rovněž autorem knihy pro děti *O malém básníkově* (2023, Meander). Spolu s Olgou Stehlikovou napsali a pod pseudonymem Jaroslava Oválská vydali sbírky básní *Za lyrický subjekt* (2018, Druhé město) a *To je mezipanelární jízva, láska* (2024, Druhé město).

³ Ohnisko, M. (2026). *V nebi*. Aula, s. 31.

⁴ Ohnisko, M. (2026). *V nebi*. Aula, s. 9.

⁵ Ohnisko, M. (2026). *V nebi*. Aula, s. 12.

⁶ „Začalo pršet // Zavřel jsem oči / a náhlý porыв / mě zanesl až k ní // Jsi celý mokrý / řekla // Sevřel mě smutek“; Ohnisko, M. (2026). *V nebi*. Aula, s. 53.

⁷ „„Zničehonic přiběhne pohan a povalí mě,‘ dávká k lepšímu babička zážitek ze včerejška. „Snad mu to nebude trvat dýl než půlhodinu, říkám si, v deset začíná mše.‘ // Dospělí si vyměňují úsměvy, děti běhají kolem stolu.“ Ohnisko, M. (2026). *V nebi*. Aula, s. 49.

⁸ Ohnisko, M. (2026). *V nebi*. Aula, s. 20.

zvrat – nejčastěji popření, nebo obrácení výchozí situace. Místo toho jsme konfrontováni se vsutku nečekaným výjevem, jehož smysl spočívá v nalezení vztahu mezi očekáváním a vyústěním, jako například v následující bezejmenné básni, kde sloveso v posledním verši překvapivě nemá ženskou, ale mužskou koncovku:

* * *

Obrátil láhev dnem k nebi
vytrhl ze špalku sekeru
rozkopl vrata do stáje

V růžovém oparu
dojila tam nahá žena býka
V lodičkách a boa vypadal jako bůh⁹

2 Angažovaná imaginace

O poznání vážnějším tónem promlouvá poezie **Jakuba Řeháka**¹⁰ (* 1978), který v nové sbírce *Distrikt borovic* obohatil svoji relativně neměnnou poetiku o zřetelněji vyjádřený (kritický) postoj k současnosti. Tak jako v dřívějších knihách i zde rozpoznáváme surrealistická východiska spolu s tradičním motivickým inventářem. Projevuje se to kupříkladu erotizací dámských lýtek, kotníků, chodidel (a podpatků), které zde zvěčněle zastupují ženy a stávají se fetišem. Z dalších prostředků autor uplatňuje asociační řetězení představ („Léto je dlouhé a slané jako slovo syfilis.“¹¹) nebo antropomorfuje a personifikuje předměty – domy s průhlednými střevy umírají na špatné zažívání, autobusy si mocně ulevují v zatáčkách, do podnapilých hostů se zakusují panáky apod. Občas se ve verších vyskytnou ohlasy Freudova psychoanalytického myšlení.

Sbírka sestává ze tří oddílů, které jsou organicky provázány návratnými motivy a pražskou topografií (Vršovice a Strašnice, zejména oblast Třebešína a Zborova). První oddíl tvoří básnická skladba „Ztráta území“. Její mluvčí je – pro autora zcela typicky – osamělým chodcem, který za průchodu městským prostorem rozvíjí své horečnaté vize

⁹ Ohnisko, M. (2026). *V nebi*. Aula, s. 42.

¹⁰ Autor dosud publikoval sbírky *Světla mezi prkny* (2008, Agite/Fra), *Past na Brigitu* (2012, Fra), *Dny plné usínání* (2016, Fra), *Obyvatelé* (2020, Fra) a *Konkrétní poštołka* (2024, Odeon). Texty o poezii vydal v obsáhlém souboru *Poezie ve věku vnějškovosti: Eseje, recenze a jiné texty z let 2007–2022* (2022, Fra). Edičně připravil antologii *Každý ji zná tak bude maskovaná: 66 současných básní o Praze od 56 českých básníků a básniček* (2022, Malvern), výbor z poezie Vratislava Effenbergera *Pohlavky pro zvědavé* (2022, Dybbuk), vydání dvou básnických skladeb z pozůstalosti Stanislava Dvorského *Pozastavené stmívání* (2023, Malvern) či soubor publicistických textů téhož autora *Mezi spodními proudy. Eseje, přednášky, studie a jiné texty z let 1964–2019* (2025, Malvern).

¹¹ Řehák, J. (2026). *Distrikt borovic*. Aula, s. 70.

bezútešné skutečnosti. Chodec shledává, že dění v ulicích připomíná zmechanizované, smyslu zbavené, přízračné divadlo světa, které jej naplňuje tísnivým pocitem derealizace: „Vracím se jako stín tam, / kde jsem nikdy předtím nebyl“; později k tomu dodává: „mám závatný pocit, že kolem mne není nikdo živý“.¹²

V druhém oddílu „Distrikt borovic“, složeném z krátkých básní v próze, je skutečnost pražských ulic přepodstatněna do podoby mýtického prostoru (titulního distriktu), v němž chodec podstupuje zápas o uskutečnitelnost svých tužeb. Na rozdíl od Ohniska zanechává Řehák přímo v textu klíče k porozumění tomu, co píše: „Pojmenovávám věci podle jejich přibližné a podvrácené krásy a nemohu se vzdát svých objevů: pachy opuštěných seřazených lavic, tvé kostkované sukně, tvých způsobů školačky, které rychle zvítězily nad pseudopedagogickým sadistou ve mně.“¹³ Co je zde i v následujícím, třetím oddílu – lyrické próze „Alexandra“ (s podtitulem „Léto Aurory“) – nové, je autorův angažovaný postoj, slovy anotace: „imaginativní vztek“ namířený proti „světu vraždy“, jak chodec lapidárně nazývá bezcitnou, blazeovanou, odkouzlenou, individualistickou současnost. Místy až káravě přímočaré, moralizující repliky tvoří stylovou i tematickou protiváhu významově nasyceným, přeludným obrazům. V tomto bodě se chodcovy postoje úzce, někdy až doslovně stýkají s autorovým osobním stanoviskem, formulovaným v nedávné anketě o poezii v časopisu *Tvar*: „Dnešní doba ovšem vytrvale pracuje na tom, abychom svoji lidskost ztratili. Je to doba vnějškovosti, vraždy a pornografie v širokém slova smyslu. Vše je okázale vystaveno a okázale zobchodováno. Lidé dnes nevytvářejí své vlastní bytí, svůj existenční ‚projekt‘, ale spíí se vzájemně prodávají. Neříká se mi to lehce, protože cítím, jak bláznivě a vyhoceně to zní, ale někdy mne napadne, že přes všechny proklamace dnes lidé ve skrytu milují vraždu a sami touží zabít, i když se toho zatím ještě bojí. Ovládá nás ‚ohyzdný duch‘. Digitální doba vrací člověka do mentálních prvoroh. Současnosti chybí duchovní náboj, ze světa zmizela schopnost vcítit se do druhé lidské bytosti. Tajemství a intimita mizí. Ještě nikdy jsem necítil takovou míru bezvýchodnosti jako dnes. Svět se rozpadl, ale všichni jen prstíky posunují displej na mobilu.“¹⁴

Ve třetím oddílu nasedá chodec do pomyslné montgolfiéry svého textu, z níž obzírá prostor „svých“ pražských ulic a sleduje ženskou složku své osobnosti, vtělenou do postavy Alexandry. Jeho hlas se nerozlišně prolíná s hlasem autora, který v textu vysvětluje své tvůrčí záměry. Tak chodec-autor nejprve předestře vizi násilného protestu proti vraždě a válce coby symbolům současnosti, ale následně připustí, že se s vraždou i válkou smířil, neboť pokus odhalit své nejčernější myšlenky a promluvit jazykem vraždy proti světu vraždy, v němž láska a utrpení ztratily na hodnotě, se nezdařil. V samotném závěru sbírky chodec zazvoní na zvonek Alexandry, která, třebaže existuje pouze v textu, stává se příslibem budoucího dění. Imaginace je tak deklarativně nadřazena skutečnosti.

¹² Řehák, J. (2026). *Distrikt borovic*. Aula, s. 13 a 94.

¹³ Řehák, J. (2026). *Distrikt borovic*. Aula, s. 47.

¹⁴ Řehák, J. (2026). „V debilovi může kvasit poezie“ [anketa Co je (dnes) poezie?; připravil M. Ohnisko]. *Tvar* 37 (1), 14–18, cit. s. 15.

3 Analytická imaginace

Třetí knihou je básnická skladba *Rapido Bohdana Chlíba*¹⁵ (* 1963). Podle italského hudebního názvosloví, k němuž autor odkazuje, znamená *rapido* „prudce, dravě“, což ironicky odporuje chorobné úzkostlivosti hrdiny i povlovnému rytmu a promyšlené kompozici skladby. Jednotlivé části na sebe těsně navazují, jedna z druhé vyplývá, jako když skladatel symfonie rozvíjí ústřední motiv, aranžuje jej pro jednotlivé nástroje, transponuje, variuje, doplňuje apod.

Bezejmenný hrdina skladby v četných introspekcích shledává, že jej skutečnost ohrožuje natolik, až se mu pobyt venku, mezi lidmi stává nesnesitelným: „Domů by měl pospíšet se zavřenýma očima, / aby tak chránil atmosférické výboje své mysli / („události své mysli“) před vnějšími vlivy. / Alespoň chvíli by tak mohl tušit, co má dělat.“¹⁶ Je pro něj bezpečnější držet se při nevyhnutelném průchodu ulicemi pokud možno u zdi, nevyčnít, neupozorňovat na sebe. Ale přestože ničemu neodporuje a o nic neusiluje, drobná nedorozumění, nepatřičná očekávání i chorobný sklon k neustálému sebepozorování jej naplňují bezradností a činí z jeho života nenapravitelný omyl provázený paradoxy, srov. například verše: „[...] nedokázal oči zavřít / a trpělivě čekal na důvod, aby je otevřel“; nebo verš: „Rád by odešel z kina, ale nebyl v něm.“¹⁷ Hrdinovy vtíravé obavy a následné obavy z obav, trvalý zmatek a neklid, stupňující se znechucení i námaha, které mu přináší sama skutečnost, že existuje – že existovat musí, jej vedou k artikulaci přání, jímž de facto popírá život: „Kéž by se časy přestaly měnit.“¹⁸

Hrdinova rezignace na jakoukoli aktivitu je v přímém rozporu s jeho silně rozvinutými pozorovacími schopnostmi. Možnost sledovat a soudit své okolí mu dává dočasně zapomenout na vlastní existenci. Muži, ženy a děti, které hrdina potkává na ulici, jsou se zvláštním zřetelem k tělesnosti vykresleny jako odpudivé karikatury lidství, jejichž existence se projevuje především vegetativně a sama o sobě představuje troulou, leč marnou snahu o překonání nicoty: „Žena hrozí, / že si hmotností olbřímího těla rozdrtí boty, / že rozláme své křehké podpatky. / Postupně. Jeden po druhém. / (Zakymácí se jako bárka na vlnách.) / Zatím stojí u dveří / a umělou vůni zastupuje růžový keř. / Rdí se, zaskočena, / dýchavičnost dosud nemá / za rutinní jev.“¹⁹ U Chlíba svět není bezútěšný jako u Řeháka, protože to by předpokládalo alespoň nějakou, byť imaginární naději, nýbrž prostě a pouze bezvýhodný, studený, vlhký, nevlidný, zmarem prostoupený.

Kdo vlastně v *Rapido* vypráví hrdinův osud? Kdo tak barvitě a minuciózně líčí okolnosti jeho vnímání a prožívání skutečnosti? Kdo konstruuje tak komplexní básnickou

¹⁵ Doposud autor vydal sbírky *Zasněžený popel* (1992, Vokno), *Temná komora* (1998, Host), *Zimní dvůr* (2013, Druhé město), *Krev burzy* (2019, Aula), *Stereo* (2022, Aula).

¹⁶ Chlíba, B. (2026). *Rapido*. Aula, s. 8.

¹⁷ Chlíba, B. (2026). *Rapido*. Aula, s. 34 a 79.

¹⁸ Chlíba, B. (2026). *Rapido*. Aula, s. 28.

¹⁹ Chlíba, B. (2026). *Rapido*. Aula, s. 44.

výpověď složenou z vynalézavých opisů²⁰ a enigmatických replik²¹? Nepochybně autor, který se tu cudně i přiznaně skrývá za svým hrdinou. V závěru skladby je bezvýchodnost hrdinova postavení vyjádřena opět paradoxním obrazem: „Třásl se, prochladlý, vláčel těžký kufr, / ve kterém ukrýval zimní kabát, / ale neměl dost sil, aby se zastavil, / aby kufr otevřel a kabát si oblékl. / Síly mu stačily sotva k tomu, / aby dál vláčel těžký kufr.“²² Skladba však končí otevřeně, nejednoznačně: „„Jste tady?’ // (Rozhlíží se) // „Je tu někdo?““²³ Hrdinovo zvolání může být zoufalou snahou vykročit z osamění a setkat se s druhým člověkem, anebo jen prostým dotazem, jímž se hrdina ubezpečuje, že tam, kam došel, bude opravdu sám.

Každá ze tří zde představených básnických knih je svého druhu výpovědí o životě a smrti. Jejich autoři, každý po svém, pracují s představou divadla světa, jehož jsme všichni nevyhnutelně účastni. Milan Ohnisko svět pojímá jako prostor neomezených možností imaginace, kde jedna představa poráží jinou, kde se nemůže stát nic, co by nebylo možné napříště překonat, což člověku nadanému představivostí skýtá útěšlivé vytržení. Pro Jakuba Řeháka je současnost odkouzleným, bezútešným divadlem, jehož smysl se rozpadl ve chvíli, kdy byly vražda a válka povýšeny na hodnoty. Bohdan Chlíbec zobrazuje pozemský svět jako místo zmaru, v němž osamělé existence marně vzdorují nicotě.

²⁰ Srov. například verš: „I podle dechu by měl svolit k lékaři.“ Chlíbec, B. (2026). *Rapido*. Aula, s. 65.

²¹ Srov. například verše: „Téměř každá větší žába / může sloužit jako maska pro opici, / v tomto ohledu se osvědčila.“ Chlíbec, B. (2026). *Rapido*. Aula, s. 106.

²² Chlíbec, B. (2026). *Rapido*. Aula, s. 112.

²³ Chlíbec, B. (2026). *Rapido*. Aula, s. 113.